

PREĆUTNI PRISTANAK U DOKTRINAMA DŽONA LOKA I DŽONA ROLSA

Ključne riječi

Legitimna vlast; država; prećutni pristanak; Džon Lok; Džon Rols

Autor

Dragana Obačkić je student master studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci

Korespondencija

draganaobackic96@gmail.com

Oblast

Politička teorija

Rezime

U političkoj teoriji često se postavlja pitanje kako da se uspostavi vlast koja je legitimna, a pritom se pod legitimnom vlašću podrazumijeva ona vlast koja ne ugrožava autonomiju volje pojedinca, koja je, prema savremenoj političkoj teoriji, uslov da bismo mogli da govorimo o vlasti nad građanima, u suprotnom možemo da govorimo o podanicima, što nije predmet ove tematike. Da bi se očuvala autonomija volje pojedinca, potrebno je da trpioci odluka vlasti dobrovoljno daju pristanak na tu vlast. U političkoj teoriji i praksi postoje različite vrste pristanka, pored ostalih postoji i izričit i prećutni pristanak. Ovaj rad baviće se fenomenom prećutnog pristanka, preciznije analizom koncepta prećutnog pristanka u doktrinama Džona Loka i Džona Rolsa.

DOI

10.5937/politeia0-25331

Datum prijema članka

20.02.2020.

Datum konačnog prihvatanja članka za objavljivanje

17.06.2020.

UVOD

Ovaj rad bavi se fenomenom prećutnog pristanka. Na samom početku treba istaći da je pojava liberalne misli, a sa njom i pojava teorije pristanka, zaslužna za to da mi danas uopšte imamo mogućnost da se bavimo pomenutim fenomenom. Naime, teorija pristanka počiva na ideji da je pravo vlade da koristi državnu vlast opravdano i zakonito samo ako postoji saglasnost od strane naroda ili društva nad kojim se ta politička vlast vrši. U skladu sa tim Hari Beran smatra da pravo na samoopredjeljenje treba proširiti i na političko samoopredjeljenje (Beran, 1987).

Na primjer i Dejvid Hjum primjećuje potrebu za pristankom iz koga bi proizlazila politička obaveza, takođe naglašava da gdje postoji jedno takvo mjesto (država) gdje je pristanak osnova za političke obaveze, to mora da je, kako Hjum kaže najsigurnije i najbolje mjesto od svih, ali on takođe napominje da se to rijetko gdje dogodilo u bilo kom stepenu razvoja ljudskog društva (Hume, 1985: 474).

Teoretičari koji ne zastupaju ovu poziciju smatraju da razlozi za poslušnost proizlaze iz autoriteta zakonodavca, odnosno iz same volje apsolutnog suverenog zakonodavca, a ne iz sadržaja zakona iz koga bi mogao da proizlazi pristanak. Ovo stajalište datira bar od Hobsa. Prema njemu: zapovijed se sastoji iz toga kada neko kaže – učini to ili nemoj to učiniti, bez zahtjeva za nekim drugim razlogom izuzev volje onoga koji to zapovijedi (Hobbes, 1991: 176).

Istorijski gledano, doktrina o pristanku na vlast nastala je uporedo sa ograničenjima koja su postavljena kraljevskim vlastima (Klosko, 2011) i očigledno je da je suprotna božanskom pravu kraljeva da vladaju apsolutistički.

Ako istaknemo da se izvorni, odnosno

klasični liberalizam, temelji na krajnje individualističkoj filozofiji, onda nam je jasno zašto je njegova pojava omogućila nastanak teorije pristanka, jer je upravo individualistička filozofija omogućila da se u političkoj teoriji postavi pitanje kako uspostaviti vlast koja je legitimna, a da se pod legitimnom vlašću podrazumijeva ona vlast koja ne ugrožava autonomiju pojedinca, koja je prema savremenoj političkoj teoriji uslov da bismo mogli da govorimo o vlasti nad građanima, u suprotnom možemo da govorimo samo o podanicima.

Sam pristanak možemo da definišemo kao akt svjesnog i voljnog odobrenja i pružanja podrške nekome / nečemu. Shodno tome, postoje različite vrste pristanka, pored ostalih eksplicitni i implicitni pristanak, pri čemu je ovaj potonji predmet našeg interesovanja.

„Eksplicitni pristanak je: neka forma zakletve na poredak, potpis na ugovor, formalno 'Da' nekom političkom poretku. S druge strane, 'prećutni pristanak' (tacit consent) je impliciranje, na osnovu nekog kriterijuma i scenarija, da je građanin 'dao' pristanak, premda se to nikada nije stvarno desilo – da je u bukvalnom smislu rekao 'Da' datom ustavnom poretku. Takav pristanak možda se najbolje može opisati terminom 'tihan' pristanak ('salient equilibrium'), kojim se verifikuje postojeći društveni equilibrium time što se naprosto prihvata članstvo u njemu“ (Savanović, 2019: 101).

Dakle, kada kažemo prećutni (implicitni) pristanak, to zvuči kao poveznica sa čuvenom izrekom „ćutanje je znak odobravanja“. Iz same konstrukcije proizlazi da to nije formalni pristanak koji je dat u formi pismenog ili usmenog odobravanja nekoga ili nečega, već pristanak koji se podrazumijeva, jer postoje određeni pokazatelji da se radi o implicitnom pristanku, o kojem ćemo pisati u nastavku teksta.

Da bi pristanak bio relevantan, postoje određeni uslovi, tačnije karakteristike koje ga čine relevantnim. Uglavnom, strane koje pristaju moraju biti racionalni agenti, koji su sposobni da razumiju moralne kategorije kao što su ispravno i pogrešno. Da bi saglasnost podrazumijevala bilo koju vrstu obaveza, ona mora ispunjavati određene uslove – strane koje pristaju moraju biti dovoljno informisane o uslovima na koje pristaju i svoju saglasnost moraju slobodno dati (King, 2013).

Ukoliko neki od navedenih uslova ne bude ispunjen, pristanak ne može biti relevantan. Zanimljivo je da ove uslove Beran naziva „poražavajući uslovi“, jer će neuspjeh vezan za njihovo ispunjavanje spriječiti obavezu koja bi proizlazila iz pristanka, ukoliko je on relevantan (Beran, 1987: 5–9).

METODOLOGIJA

Ovaj rad baziran je prvenstveno na metodu komparativne analize. Konkretno, riječ je o komparativnoj analizi dvije doktrine koje se bave fenomenom prečutnog pristanka, doktrini Džona Loka i Džona Rolsa.

Komparativna metoda, u širem smislu, jeste koncept upoređivanja koji se može objasniti kao logička aktivnost koja se javlja u mnogim situacijama svakodnevnog života, sastoji se u posmatranju sličnosti i razlika između dvije ili više stvari ili pojava.

U užem smislu, komparacija kao naučna metoda sistematski je postupak kojim se proučavaju odnosi, sličnosti i razlike između dva predmeta ili pojave sa ciljem da se izvedu određeni zaključci. U ovom radu, konkretno, riječ je o posmatranju dvije klasične doktrine s ciljem izvođenja zaključaka koji treba da omoguće da se shvati problematika prečutnog pristanka.

Pregled literature

Fenomen prečutnog pristanka prisutan je u raspravama u savremenoj političkoj doktrini legitimnosti. Shodno tome, postoji niz izvora posredstvom kojih možemo istraživati ovaj fenomen, uključujući radove autora koji se konkretno bave pomenutim fenomenom, ali i radove autora koji daju opšti okvir za bavljenje fenomenom prečutnog pristanka: Buchanan (1975), Green (2012), Hampton (2007), Hardin (1999), Honohan (2002), Klosko (2005), Locke (2002), Raz (1995), Rawls (1999), Pettit (2012), Savanović (2019), Simmons (2001), Timmerman (2014).

Prečutni pristanak u „Drugoj raspravi o vladi“

Prema Loku, ljudi su po prirodi slobodni, jednaki i nezavisni te, shodno tome, niko ne može biti podvrgnut političkoj moći drugog bez njegove volje, odnosno bez njegovog pristanka, a pristanak se postiže dogovorom sa drugim ljudima da se udruže u zajednicu, jer im ona omogućuje sigurniji i mirniji život nego kada žive mimo nje (Locke, 1988: Sec. 95).

Lok kaže: moramo da razmotrimo u kakvom su stanju svi ljudi po prirodi – a to je stanje savršene slobode da određuju svoja djela i raspolazu svojim vlasništvom i sobom kako nalaze shodnim, u granicama prirodnog zakona, a da to ne zavisi od dopuštenja ili volje nekog drugog čovjeka. Isto tako, to je stanje jednakosti u kojem su sva vlast i jurisdikcija uzajamni, pošto niko nema više vlasti od drugoga; kako ništa nije očiglednije nego da je svim stvorenjima iste vrste i roda rođenje donijelo iste prirodne prednosti i korišćenje istih sposobnosti, onda svi ljudi na isti način treba da budu međusobno jednaki bez podređivanja ili pokornosti (Lok, 2002: 237).

Kada Lok govori o prirodnoj slobodi, on pod tim mislim na to da je čovjek lišen svake vlasti i kao relevantan priznaje samo prirodni zakon, dok sloboda čovjeka u društvu podrazumijeva da čovjek ne može biti pod bilo kojom vlašću osim pod onom na koju je dao pristanak (Locke, 1988: Sec.21).

Dakle, vlast na koju smo dali pristanak i zakoni koji proizlaze iz te vlasti ne ukidaju autonomiju volje pojedinca. Isto tako, zakoni koje kreira takva vlast ne ograničavaju naša prava, već ih omogućuju tako što sprečavaju haos koji bi nastao da oni ne postoje. Na primjer, ako je zakonom neke države određeno da vozimo desnom ili lijevom stranom puta, to samo sprečava stanje haosa koji bi nastao kada ne bismo znali kojom stranom puta treba da se krećemo.

Iz prirodnog u političko stanje prelazi se nekom vrstom društvenog ugovora, jer nam prema Loku, kako smo već naveli, upravo politička zajednica omogućuje sigurniji i mirniji život.

Lok razlikuje dva nivoa ili dvije vrste društvenog ugovora. Prva vrsta odnosi se na samo konstituisanje zajednice, akt kojim pojedinci svojevolumno odlučuju da izađu iz prirodnog stanja (Locke 1988: Sec. 96). Očigledno je da u ovoj vrsti ugovora mora biti ispunjen uslov jednoglasnosti, tj. da svi članovi moraju dati svoj pristanak, jer je riječ o konstitutivnoj fazi (Savanović 2019: 120-126).

Druga vrsta, društvenog ugovora odnosi se na ugovor kojim se formira vlada koja ga sprovodi. Ovdje je riječ o „postkonstitutivnoj fazi“ (Buchanan, 1975), dakle, ovaj ugovor nastaje kada već postoji građansko društvo, ali je iz nekih razloga ostalo bez vlasti, i on ne zahtijeva jednoglasnost, naprotiv, zahtijeva većinu, jer se ne odnosi na konstitutivni akt, već na njegovu realizaciju. Čak bi jednoglasnost u ovoj fazi prouzrokovala nefunkcionalnost (Savanović 2019: 211).

Na osnovu izloženog, možemo da zaključimo da iz zajednice koja je formirana na bazi društvenog ugovora, koji sadrži eksplicitni pristanak ljudi koji su je formirali takvu kakva ona jeste sama po sebi, a opisana je u tom društvenom ugovoru, proizlazi legitima vlast, jer nije ugrožena autonomija volje pojedinca.

Međutim, sa pravim problemom susrećemo se kada konstatujemo da mnogi ljudi žive pod vlašću koju nikada nisu ovlastili da donosi odluke umjesto njih. Kako u tom slučaju možemo govoriti o legitimnoj vlasti? Lokov odgovor na ovo pitanje je doktrina prećutnog (implicitnog) pristanka.

Prema Loku svaki čovjek je, kao što je već rečeno, prirodno slobodan i niko ga, iz bilo kog razloga ne može podvrgnuti bilo čijoj moći, osim ako on na to dobrovoljno pristane (Locke, 1988: Sec. 95).

Shodno tome, treba praviti razliku između eksplicitnog i implicitnog pristanka. Prema Loku, nema sumnje da eksplicitni pristanak na određeni politički i pravni poredak nekog društva čini čovjeka članom tog društva i subjektom te vlade, ali nameće se pitanje kako tretirati prećutni pristanak.

Lok tvrdi da kada čovjek uživa dobrobiti nekog društva, on tako prihvata obaveze koje to društvo nameće. Dakle, ako su naši preci dali pristanak na vlast u nekoj državi, istina je da mi samim našim rođenjem u toj državi nismo dali pristanak na politički i pravni poredak, jer nismo mogli da biramo gdje ćemo da se rodimo, ali – mi jednostavno prihvatamo postojeći ustav tako što prihvatamo (dajemo saglasnost na) ustavni poredak, a to manifestno pokazujemo ulazeći, aktom uzimanja dokumenata (npr. u momentu punoljetstva), u taj ustavnopravni poredak (Savanović, 2019: 102).

Na primjer, glasanje, tj. izlazak na izbore takođe je jedan od pokazatelja prećutnog

pristanka, jer ako osoba X izađe na izbore da glasa, može se tvrditi da je ta osoba pristala da pobjednici vrše vlast u toj državi (Plamenatz 1968: 168–71; Singer 1974).

Simons priznaje da bi izlazak na izbore mogao izgledati kao način davanja nečijeg pristanka, ali, prema njemu, glasanje trpi najmanje tri slabosti kao moralno obavezujući oblik (prećutnog) pristanka, a to su: prvo, u većini demokratija mnogi potencijalni glasači ne glasaju, iako bi mogli; drugo, u većini demokratija glasanje se vrši za kandidate na funkciju sa ograničenim mandatom, prema tome i takav pristanak bio onda trebalo da bude ograničen; treće, nije jasno da li glasači taj svoj čin izlaska na izbore shvataju kao čin kojim daju (prećutni) pristanak na vladu koja će da proizađe iz tih izbora ili, ipak, svoj čin izlaska na izbore shvataju kao puko ispunjavanje građanske obaveze (Simmons, 1993: 221-224).

Takođe, Simons navodi pet uslova koji moraju biti ispunjeni da bi prećutni pristanak bio validan, a to su: prvo, osoba koja pristaje mora biti svjesna da situacija zahtijeva pristanak; drugo, mora da postoji period u kome se mogu priložiti prigovori; treće potrebno je sačekati da se završi taj period; četvrto, neko ko daje pristanak mora biti racionalan agent, mora biti sposoban da koristi razum, da bi mogao da dâ prigovor; na kraju, ne smiju postojati krajnje štetne posljedice po prigovore (Simmons, 1976: 279-280).

Ipak, prećutni pristanak ne čini nas članom tog društva u smislu da postajemo trajni članovi tog društva i trajni subjekti vlasti, jer prema Loku – samo pozitivni angažman i izričit pristanak na neku vladu, čine nas istinskim članom bilo koje zajednice (Locke, 1988: Sec. 122).

Dakle, Lok kao važnu karakteristiku prećutnog pristanka ističe nepostojanje pozitivnog angažmana. Sličan opis prećutnog

pristanka ističe i Džon Simons, tvrdeći da se ova vrsta pristanka razlikuje od izričitog pristanka po tome što je prećutni pristanak iskomuniciran neaktivnim djelovanjem (Simmons, 1979: 80-82).

Prećutni pristanak očigledno je pasivni odnos u smislu „rezidentnost plus benefiti“ (Hampton, 2007: 195) – mi smo se naprosto rodili u nekoj političkoj zajednici, imamo benefite zbog života u uređenom poretku, a troškovi koji mogu biti materijalni, emocionalni, kulturni itd. (Green, 2012: 117) i energije izlaska su znatni, te se mi po inerciji odlučujemo ostati-u (Savanović, 2019: 101).

PREĆUTNI PRISTANAK U „TEORIJI PRAVDE“

Džon Rols o ulozi pravde u nekom društvu kaže da je: pravda prva vrlina društvenih institucija, kao što je istina sistem mišljenja. Teorija, ma koliko elegantna i ekonomična bila, mora biti odbačena ili revidirana ako nije istinita; isto tako zakoni i institucije bez obzira na to koliko efikasne i dobro uređene bile moraju biti reformisane ili ukinute ako su nepravedne (Rawls, 1999: 3).

Prema tome, dobro uređeno društvo je društvo u kome svi prihvataju i znaju da i drugi prihvataju iste principe pravde i u kome osnovne društvene institucije zadovoljavaju te principe (Rawls, 1999: 4).

Ako Rolsovu koncepciju pravde posmatramo analogno sa igrama, očigledno je da ne postoje pravedni rezultati igre, postoje samo pravedna pravila po kojima se igra određena igra, a koja su unaprijed poznata i sa kojima su saglasni svi oni koji su pristali da učestvuju u toj igri, iz tog razloga ta pravila i jesu pravedna, a iz pravednih pravila proizlazi da je i rezultat igre, kakav god on bio, zapravo pravedan.

Prema Rolsu, ljudi unaprijed treba da

odluče na koji će način regulisati međusobne odnose u nekom društvu, baš kao što svaka osoba mora racionalnim razmišljanjem da odluči šta za nju predstavlja dobro kao moralna kategorija i koji su ciljevi ka kojima treba racionalno težiti, tako se i grupa ljudi mora unaprijed odlučiti šta će biti tretirano kao pravедno, a šta kao nepravedno. Shodno tome, u uvodnom dijelu *Teorije pravde* Rols opisuje političku zajednicu – kao sistem prihvaćenih pravila koja služe da usmjeravaju ponašanja pojedinaca koji su članovi te zajednice (Rawls, 1999: 4).

Izuzetno bitan teorijski pojam koji Rols uvodi da bi opisao pod kojim se uslovima događa saglasnost o principima pravde u „prvobitnom položaju“ (prirodnom stanju) jeste „veo neznanja“. Veo neznanja znači da niko u prvobitnom položaju ne može sa sigurnošću znati koja mu specifična pravila odgovaraju, u smislu da favorizuju njegove interese (Rawls, 1999: 113).

„Niko ne poznaje svoj položaj u društvu niti svoje prirodne sposobnosti.“ (Rawls, 1999: 121). Iz navedenog proizlazi da su pravila koji se usvajaju pod ovakvim okolnostima „nepristrasna“.

Prema Rolsu, čak i ako osoba može da nagovori druge, ona ne zna kako da principi prilagodi u svoju korist, jer se donose pod takvim okolnostima da niko ne može da zna koji principi favorizuju njega kao pojedinca, odnosno njegove interese. Ovo objašnjava prikladnost naziva „pravda kao pravедnost“: ona prenosi ideju da su principi pravde dogovoreni u početnoj situaciji koja je poštena (Rawls, 1999: 11).

Baš na ovom mjestu možemo da postavimo pitanje koje se tiče pristanka budućih naraštaja koji nisu eksplicitno pristali na set pravila koji je prihvaćen od strane osnivača te društvene zajednice. čiji su oni članovi po rođenju, dakle, možemo postaviti pitanje

koje se tiče toga kako tretirati tu situaciju i na osnovu čega se može tražiti od njih da prihvate kao pravедne principe koje su neke ranije generacije smatrale pravедnima.

Na osnovu doktrine koju Rols izlaže u *Teoriji pravde* odgovor bi glasilo da principi koji su usvojeni pod velom neznanja, moraju biti ne samo nepristrasni i korektni, već moraju biti sposobni da neprestano služe kao javna povelja dobro uređenog društva (Rawls, 1999: 114).

Na ovom mjestu možemo spomenuti koncept hipotetičkog pristanka. Kao odgovor na poteškoće vezane za eksplicitni pristanak, neki teoretičari ponudili su pomenuti koncept, koji podrazumijeva da se zapravo pristanak ne mora desiti u izričitom smislu, ukoliko su okolnosti u nekom društvu takve da bi svako mogao da pristane na zakone koji važe u tom društvu.

Iako većina građana nije dala konkretan pristanak na postejeći ustav, kada bi se to od njih tražilo, oni bi pod uslovima deliberacije eksplicitno prihvatili taj i takav ustav (Raz, 1995: 162; Darwall, 2003: 1). Ovo stajalište moguće je pratiti još od Kanta koji ističe da je moć vlade ograničena zahtjevom da zakonodavac mora donositi takve zakone koji su u skladu sa voljom naroda koji treba da im se povinuju (Kant, 1970: 79). Džeremi Volrdon tvrdi da je koncept hipotetičkog pristanka u osnovi liberalne političke teorije, koja je odbacila tradiciju, misteriju i strahopoštovanje (Waldron, 1987: 134). Zbog svoje odlučnosti da autoritet podvrgne zahtjevi razuma, liberalizam zahtijeva da zakoni budu transparentni, takođe skup pravila na kojima društvo počiva moraju biti takvi da ih razumiju svi pojedinci koji su njima podložni (Waldron, 1987: 146).

Rols tvrdi da je neko vezan za društvo ako je društvo pravедno (pravедno u smislu da su principi na kojima počiva nepristrasni i

univerzalni, odnosno da su doneseni po proceduri koju Rols smatra ispravnom). Dakle, usvajaju se pravila koja su takva da bi na ustavotvornoj skupštini mogla da prođu test pravednosti, ako bi se to zahtijevalo, kod bilo koje racionalne osobe i samim tim da budu prihvaćena od strane te osobe.

KOMPARACIJA DVIJE DOKTRINE

Primjetno je da se Rols tamo gdje je Lok zainteresovan za to da li građani pristaju na vladu eksplicitno ili implicitno u određenom društvu, bavi time da li su pravila koja važe u određenom društvu takva da bi svaki racionalan građanin mogao da ih prihvati iz početne pozicije, odnosno pod pomenutim velom neznanja na ustavotvornoj skupštini.

Koncept prećutnog pristanka jeste jedna od poveznica Loka i Rolsa i teorija koje se nastavljaju na ove izvore. Ukoliko se detaljnije ispituju stajališta Loka i Rolsa, koja se tiču pomenutog koncepta, moguće je uočiti da postoje sličnosti.

Bez obzira na to što Rols tvrdi da njegovi principi pravde ne pretpostavljaju nikakav pristanak, Rols ipak prihvata Lokovu ideju prećutnog pristanka tvrdeći da je neko vezan za društvo ako je društvo pravedno (pravedno u smislu da su principi na kojima počiva nepristrasni i univerzalni, odnosno da su doneseni po proceduri koju Rols smatra ispravnom) i ako je dobrovoljno prihvatio prednosti aranžmana ili iskoristio mogućnosti koje taj aranžman nudi za unapređenje svojih interesa (Rawls, 1999: 112).

Posmatrajući stajališta sa kojih pristupaju problematici prećutnog pristanka, Lok se čini sposobnim da izbjegne Rolsovu zamku pravednosti jer je u njegovom zahtjevu uključeno „ako“, što nedostaje Rolsovom konceptu. Koliko god neko smatrao da je nešto ispravno, odnosno pravedno, Lok smatra da taj neko

preuzima obavezu samo nakon što dobrovoljno odluči da je preuzme (FEE, 1995).

Lok ne kaže da uvijek moramo da radimo ono što je pravedno, mi obavezu preuzimamo kada dobrovoljno odlučimo da je preuzmемо, bilo da nas motiviše pravednost, materijalna ili neka druga vrsta koristi ili neki drugi nama znani razlozi. Važno je primijetiti da obaveza i kod Loka, kao i kod Rolsa, proizlazi iz pristanka, a ne iz pravednosti.

Međutim, moguće je uvidjeti da je pravednost, premda ne tako eksplicitno kao kod Rolsa, ipak sadržana i u Lokovoj koncepciji, jer Lok tvrdi da kada čovjek uživa dobrobiti nekog društva, on tako preuzima obaveze koje to društvo nameće. Na osnovu izloženog dolazimo do zaključka da nas ipak kao racionalna bića obavezuje činjenica da bi bilo nepošteno uživati benefite od nekog društva, a ne preuzeti nikakvu obavezu u vezi sa tim. Na primjer, ako koristimo bilo koju vrstu usluga koje se finansiraju iz budžeta određene države, odnosno iz poreza koji plaćaju članovi te zajednice, bilo bi nepošteno da ne preuzmемо obavezu koju proizvodi zakon koji reguliše plaćanje poreza na toj teritoriji, jer svako pravo proizvodi određenu vrstu obaveze.

Kao važnu tvrdnju, koja predstavlja njegovu specifičnost u odnosu na Rolsa, istakli bismo to da Lok svoje izlaganje o konceptu prećutnog pristanka, kako smo već ranije u tekstu istakli i citirali, završava time da je ipak pozitivan angažman izuzetno važan, jer nas samo takav angažman i izričit pristanak na neku vladu, čine istinskim članom bilo koje zajednice.

ZAKLJUČAK

Možemo da zaključimo da širom svijeta mnogi ljudi žive pod vlašću koju nikada nisu izričito (eksplicitno) ovlastili da donosi odlu-

ke u njihovo ime. Ukoliko vlast savremenih država treba da proizlazi iz legitimnosti da bi se mogla nazvati vlašću nad građanima koji su subjekti vlasti, a ne podanici, kako onda tretirati ovu problematiku? Upravo ova vrsta problematike nameće fenomen prećutnog pristanka koji je prisutan u raspravama u savremenoj političkoj doktrini legitimnosti.

Lok i Rols ovom fenomenu pristupaju sa sličnih, ali ipak različitih pozicija koje brane argumentima koji su, prema njima, valjani, ali ono što ih zbližava jeste tvrdnja da je odgovor na problem pomenute problematike koncept prećutnog pristanka, koji, na osnovu njihovih tvrdnji koje obrazlažu, ne ugrožava autonomiju volje pojedinca.

Međutim, kao važan zaključak o prećutnom pristanku, treba istaći Lokovu tvrdnju da prećutni pristanak, premda moguće rješenje za pomenuti problem, ipak ne može parirati eksplicitnom pristanku, koji nas, prema Loku, jedino čini suzakonodavcima u kantovskom smislu. Dok kod Rolsa nema načelne razlike između ova dva koncepta, jer su principi pravde, ako su zaista pravedni, takvi da bi ih svaki pojedinac prihvatio kada bi preduzeo preispitivanje tih principa, a ako oni nisu takvi, to onda znači da i nisu principi pravde, te da se ne mogu očuvati niti prećutnim niti eksplicitnim pristankom.

REFERENCE

- Beran, H. (1987). *The Consent Theory of Political Obligation*, London: Croom Helm.
- Buchanan, J. (1975). *The Limits of Liberty: Between Anarchy and Leviathan*, Chicago: University of Chicago.
- Darwal, S. (2003). *Contractarianism/contractualism*, Oxford: Blackwell Publishing.
- FEE (1995) *Tacit Consent: A Quiet Tyranny*. Foundation for Economic Education, URL: <https://fee.org/articles/tacit-consent-a-quiet-tyranny/>. Pristupljeno 02. 01. 2020.
- Green, A. S. (2012). *Against Obligation-the Multiple Source of Authority in a Liberal Democracy*, Harvard University Press.
- Hobbes, T. ([1651] 1991). *Leviathan*, R. Tuck, ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hume, D. ([1748] 1985). *Of the Original Contract*. In *Essays: Moral, Political and Literary*, E. Miller, ed., revised edition, Indianapolis: Liberty Fund.
- Hampton, J. (2007). *The intrinsic Worth of Persons-Contractarianism in Moral and Political Philosophy*. Cambridge: Farnham Daniel (ed); Cambridge University Press.
- Klosko, G. (2011). *Political Obligation.*” In *Klosko, G. ed. The Oxford Handbook of the History of Political Philosophy*, Oxford: Oxford University Press.
- Kant, I. ([1793] 1970) On the Current Saying : This May Be True in Theory, but it does not Apply in Practice. In *Kant’s Political Writings*, H. Reiss, ed. H. Nisbet, trans. Cambridge: Cambridge University Press.
- King, L. A. (2013). Consent. URL: . 12. 2019.
- Lok, Dž. (2002). Dvije rasprave o vladi. Beograd: Utopija.
- Locke, J. ([1690] 1988). Second Treatise on Civil Government. In *Two Treatises of Government*. P. Laslett, ed. Cambridge: Cambridge University Press.

- Raz, J. (1995). *Ethics in the Public Domain-Essays in the Morality of Law and Politics*. Oxford: Clarendon Press.
- Rawls, J. (1999). A Teory of Justice. URL: http://www.consiglio.regione.campania.it/cms/CM_PORTALE_CRC/servlet/Docs?dir=docs_biblio&file=BiblioContenuto_3641.pdf. Pristupljeno 25. 12. 2019.
- Singer, P. (1975). *Democracy and Disobedience*. Oxford: Oxford University Press.
- Simmons, A. J. (1993). *On the Edge of Anarchy: Locke, Consent, and the Limits of Society*. Princeton: Princeton University Press.
- Simmons, A. J. (1979). *Moral Principles and Political Obligations*. Princeton: Princeton University Press.
- Simmons, A. J. (1976). *Tacit Consent and Political Obligation*. URL: <https://www.jstor.org/stable/2264884?seq=1>. Pristupljeno 2. 8. 2020.
- Savanović, A. (2019). Teorija republike. Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci, Fakultet političkih nauka.
- Waldron, J. (1987). *Theoretical Foundations of Liberalism*. Oxford: Oxford University Press.

TACIT CONSENT IN THE DOCTRINES OF JOHN LOCKE AND JOHN RAWLS

Key words

Legitimate authority; country; tacit consent; John Locke; John Rawls

Author

Dragana Obačkić is master student at the Faculty of Political Sciences of the University of Banja Luka

Correspondence

draganaobackic96@gmail.com

Field

Political theory

Summary

Political theory often raises the question of how to establish an authority that is legitimate, the latter implying that the said authority does not threaten the autonomy of the will of an individual, which, according to modern political theory, is a condition allowing us speak about authority over citizens. Otherwise, we could talk about subjects of that authority, which is not relevant for this paper. In order to preserve the autonomy of the will of an individual, it is necessary that the decision-makers of the authorities voluntarily consent to them. There are different types of consent in political theory and practice, among which are explicit and tacit consent. This paper deals with the phenomenon of tacit consent, more precisely with an analysis of the concept of tacit consent in the doctrines of John Locke and John Rawls.

DOI

10.5937/politeia0-25331

Paper received on

20.02.2020.

Paper accepted for publishing on

17.06.2020.